

boris švaljek

izložba
u galeriji
zagreb-intercontinental,
1980.

ive
šimat
banov

Filatelist ili arheolog? Botaničar ili zoolog? Počinjem ovim alternativama koje se, kad je riječ o stvaralaštvu Borisa Švaljeka, savršeno izmiruju. I arheolog i zoolog. Još bolji botaničar ali i filatelist. Sakupljač sitnica i strastven kolekcionar. Numizmatičar i antikvar.

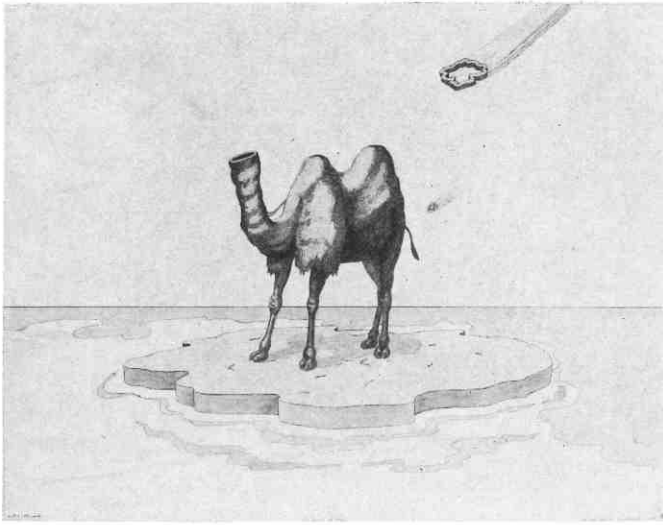
Valjani su razlozi da se o ovom relativno mladom umjetniku (rođen 1951) govori kao o izrazitoj slikarskoj ličnosti unutar suvremene hrvatske umjetnosti i posebno unutar mlađe slikarske generacije koja je polarizirana i nepomirljivo »zavađena« na dvije temeljne struje; s jedne je strane (uvjetno kazano) intelektualistička nastrojenost a s druge emocionalno pokriće. I nije toliko važno što je Boris Švaljek imao već 15 samostalnih izložaba i sudjelovao na brojnim kolektivnim izložbama kod nas i u inozemstvu, a ne potiče nas naročito ni množina lijepih riječi na račun njegova stvaralaštva kojima ga je kritika zasula. Izazov za pisanje nalazimo u njegovoj crtačkoj osobitosti, koja je bez pravog konteksta i bez

pravih analogija unutar hrvatske likovne umjetnosti.

Njegovi su počeci, naravno, u znaku učenja, rijetkog strpljenja i strpljivog poteza ruke učenika. Švaljek, međutim, reinterpreтира lekciju svojih učitelja, podređuje je vlastitoj »kritici spoznaje« svijeta (i stvaralaštva) — kritici koja je iskazana mladenačkom vjehrom u promjenu svijeta umjetnošću, i to prije svega ironijom i kritikom svih postojećih oficijelnih vrijednosti. Ta je kritika dosljedno provedena likovnim sredstvima; minucioznošću crteža i finoćom boja, te oblicima u kojima odjekuje Hegedušićeva grotesknost i farsa. Njegovo se djelo brzo izdiferenciralo od prosjeka, odlikujući se solidnom likovnom izobrazbom, koja se ogleda u domišljenoj slikarskoj teksturi i iznijansiranoj i suptilnoj složenosti njegova crteža.

Jasno, u početku mu bijaše uzorom Hegedušić i učiteljeva kompozicijska i misaona kompaktnost, od njega je preuzeo načelo jasnoće volumena i linije, i kritičke motive ljudi manipuliranih zemaljskim i nadzemaljskim silama. Od najranijih djela (*Motorist*, *Biciklist*, *Aerodrom*, *Milde Sorte* iz 1973, ili *Rekreacija*, *Trening*, *Rekreativac* iz 1977) Boris Švaljek je izricao svoju osudu »svijeta šansi za sve, u kojem je bacač kugle... ovjenčan aureolom besmrtnosti pradi dva-tri centimetra više«.

Njegova će djela karakterizirati snažan plasticitet linijom definiranog volumena, delikatan inkarnat i jasna artikulacija pokreta ljudskog tijela (pri čemu svijetlo-tamno ne narušava plastičnost lika). Bit će to svojevrna ironija, *nikada* karikatura poput Hegedušićevog *Optimista* ili *Šampiona* (1964). Neprimjereno bi bilo tražiti karikaturna svojstva u djelu Borisa Švaljeka. Međutim, ima mnogo ironije i sarkazma. Ta je ironija naglaše-

ovdje riječ o biljkama s njihovim unutrašnjim životnim porivom i njihovim vlastitim prirodnim zakonima.« Bojazan od puke geografije i biografije biljnog svijeta u slučaju Švaljekovih čudesnih drveća i paprati suvišna je jer on iskazuje zdravu radost otkrića obilja oblika. On slijedi motive do u najmanje pojedinosti, s istom onom strpljivom ustrajnošću s kakvom ih je slijedio Dürer (crtež Trava, Morž npr.), Holbein (crtež iz Erazmova primjerka Pohvale ludosti npr.) i ostali sjevernjaci izgubljeni u pojedinostima. Nisu li Švaljekove trave i stabla iznikli iz Sassettinih i Fra Angelicovih zlatnih krajolika, i nisu li to stabla sa umbrijskih brežuljaka? Nisu li ona potekla iz bogatstva motiva flore i cvijeća sa islikanog korala franjevca Razmilovića Bone npr., što ga čuva samostan poljudski u Splitu? Od sveopćeg slikarskog nastjeda Švaljek je učinio saveznika »subjektivno preslojavajući tradiciju na način koji je asubjektiviziran do vidljivih značajki nje same, a opet podređen volji umjetnika« (V. Maleković).

U Disperzijama (1978) označit će Švaljek eksploziju srčike i čahu-

re biljke što rasipa potencijalni život ako sjeme padne na plodna tlo a ne u »korov i drač«. Ni traga onom plastičkom osjećanju forme. Dok se u Poliptisima mogla čitati jasna forma životinjskog ili biljnog života, ovdje je riječ o nepovezanim mrljama crnine, koje svoju kaotičnost konfrontiraju savršeno preciznom obliku nekoga kukca i puževe kućice što su izbjegli razornoj snazi disperzije.

I prije Švaljekova puta u Ameriku njegovim se poliptisima pripisivala komponenta američkog pop-arta, i ta konstatacija stoji (i nakon njegova povratka) onoliko koliko je samo riječ o postupku i tehnici postupka. Sadržajno ili, bolje reći, genealoški njegovi su poliptisi produživali izvorišta njegove botaničke i zoološke filatelistike koja je sada ustupila mjesto atributima i ikonici jedne sve bliže civilizacije (npr. strip, novine, reklame...). No, i Američki poliptih (1979) i Uzbudljiva Amerika br. 1, usprkos elementima uvećanih stripovnih sekvenci (što podsjeća na Roya Lichtensteina) i ostalih atributa banalne američke svakidašnjice, prije je romantičarska vizija jednog ipak

dalekog i nedovoljno poznatog svijeta nego nekakva njegova osuda.

U crtežima Švaljek zadržava onu »konceptualnu komponentu« sadržanu u pisanom tekstu koji se, kako dobro primjećuje Željko Sabol, javlja u dvije uloge: »kao grafički znaci i slobodni spoznajni pojmovi: ironičnost spomenutog postupka sadržana je u tome što se u crtežu imenuje ono što je očigledno«. Svijet humornog u Švaljekovu djelu izražavat će deva bez glave na otoku — što je svojevrsna ironija stanja čovjeka koji često i bez glave — može!

Može li mu se zamjeriti sitničavost? Nikako, jer njegova sitničavost uništava banalni fizički identitet stvari i prenosi uočeno u kontekst osjeta.

Rekao sam na početku i to ponavljam: Švaljek je slikar bez konteksta. Bez pravih analogija. Najbliži finoći Lovrenčićeva i Šiškova crteža i »kanconijeru smrti« Nives Kavurić-Kurtović. No Švaljekov je kanconijer kanconijer sveopćeg života. Njemu pripada svijet i sav život na zemlji. Njemu: slikaru-beskućniku.